

Termenul optim și previzibil.Efectul jurisprudenței CEDO.Garanții în noul Cod de Procedură Civilă.

Damalan Cătălin Silviu,grupa 410,anul IV

În lucrarea de față am analizat impactul vastei jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului privitoare la soluționarea cauzei într-un *termen rezonabil*. Prin consultarea ghidului art.6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului,am prezentat motivele care au stat la baza reglementării acestui text legal și evoluția sa în timp. România,fiind parte la Convenție, nu poate rămâne străină de dezvoltările curții de la Strasbourg asupra unui text legal care a devenit parte din dreptul românesc prin ratificarea actului internațional amintit anterior. Legiuitorul a dorit să introducă aceste evoluții în noul Cod de procedură civilă și a instituit în mod expres principiul dreptului unei persoane ca litigiul său să fie soluționat în *termenul optim și previzibil*,o evoluție a termenului rezonabil și a reglementat garanții prin care acesta să fie aplicat,iar,pe lângă acest principiu,lucrarea a tratat succint *estimarea duratei procesului* de către judecător și *contestația privind tergiversarea procesului*,acesta reprezentând două astfel de garanții.

Cuvinte cheie:termen optim și previzibil,termen rezonabil,efectul CEDO,estimarea duratei procesului,tergiversarea procesului

Optimal and foreseeable length of proceedings. The effect of the ECHR court decisions. Liabilities in the new civil procedure code.

In this paper I have analyzed the impact of the vast European Court of Human Rights concerning the settlement of the case within a reasonable timeframe. Through 6 of the European Convention of Human Rights, we have presented the reasons underlying the regulation of the legal text and evolution in time. Romania, being a party to the Convention, cannot remain estranged to the developments of the Strasbourg court on a legal text which became part of Romanian law by ratifying the international instrument remembered earlier. The Lawmaker wanted to introduce these developments in the new Code civil Procedure and expressly established principle of law to an individual as his dispute to be solved optimally and predictably within a reasonable time and the evolution of regulated securities which it is applied, and, besides this principle, the work treated briefly estimation of the judge and the appeal process on delaying , representing two such guarantees .

Keywords:optimal and foreseeable,reasonable length of proceedings,ECHR,case length assesment,delay of the case

Optimale et prévisible durée de la procédure. L'effet de la jurisprudence de CEDH. Les responsabilités dans la nouvelle Code de procédure civile.

Dans cet article, nous avons analysé l'impact de la grande Cour européenne des droits de l'homme concernant le règlement de l'affaire dans *un terme raisonnable*. Après la consultation de la sixième article de la Convention européenne des droits de l'homme, nous avons présenté les raisons qui sous-tendent la régulation du texte juridique et sa évolution dans le temps. Roumanie étant partie à la Convention ne peut pas rester développements à l'étrangère cour de Strasbourg sur un texte juridique qui fait partie de la législation roumaine en ratifiant l'instrument international rappelé antérieur. Le législateur voulait introduire ces développements dans le nouveau Code de procédure civile et spécifiquement établi le principe du droit d'une personne à son différend soit résolu de manière *optimale et de façon prévisible* dans un délai raisonnable et l'évolution des titres réglementés auxquels il est appliqué , et en plus de ce principe , ce document brièvement traités *estimation de la juge et le processus d'appel de retarder* , soit deux de ces garanties.

Mot-clé:optimale et prévisible, un terme raisonnable,CEDH,estimation de la juge,appel de retarde

Termenul optim și previzibil.Efectul jurisprudenței CEDO.Garanții în noul Cod de Procedură Civilă.

1. Termenul optim și previzibil.Noțiune¹

Pentru prima oară în legislația românească este consacrat dreptul unei persoane la judecarea cauzei sale într-un *termen optim și previzibil*. În legislația anterioară intrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă(în continuare NCPC) a fost folosită expresia *termen rezonabil*,anume Constituția României în art.21,alin.3 și Legea 304/2004² privind organizarea judiciară în art.10,expresie prevăzută și de tratate internaționale la care România este parte,precum Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene³ și,ceea ce este de mai mare interes pentru această lucrare,Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁴(în continuare CEDO).

O definiție a *termenului rezonabil* nu este oferită de niciunul dintre acetele normative enunțate mai sus,dar s-a reținut ideea în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului(în continuare Curtea) cum că o justiție care întârzie în realizarea scopului pentru care a fost creată de societate este o justiție care își pierde credibilitatea,eficacitatea⁵ și care amenință statul de drept.În cauza Union Alimentara Sanders S.A. v.Spania⁶,Curtea introdus în hotărârea sa un extras din decizia Curții Constituționale Spaniole,anume o opinie separată a unuia dintre judecătorii instanței spaniole,prin care se relevă expres de concis și cuprinzător motivele care stau la baza principiului celerității în soluționarea litigiilor și a efortului Consiliului Europei de evitare a situației în care rezolvarea lentă a proceselor să devină parte din normalitate:*din moment ce normalitatea este ceea ce corespunde normei și nu se îndepărtează de ea,iar,în pofida faptului că o normă poate fi "onorată" mai mult prin încălcare decât prin respectare,lentoarea tradițională a sistemului de justiție nu poate fi privită ca fiind "normală".Mai mult,dacă durata proceselor ar continua să crească,dacă imposibilitatea de a respecta normele care consacră "plusul valoare" al sistemului de justiție ar deveni regula și dacă asemenea circumstanțe anormale,dar des întâlnite,ar trebui să fie luate în considerare întotdeauna când este analizată încălcarea sau nu a dreptului unei persoane ca litigiul să fie soluționat fără întârzieri nejustificate-într-un termen rezonabil-,atunci protecția acestui drept consacrat în legislație ar fi,prin faptul expus anterior,dusă în existență.*

Articolul 6,paragraf 1 al CEDO instituie dreptul unei persoane ca procesul acesteia să fie soluționat într-un *termen rezonabil*.În spatele acestui drept stă principiul celerității procedurilor judiciare,care reprezintă o garanție necesară asigurării respectării drepturilor fundamentale ale fiecărei persoane.Prin art.6,parag.1,Convenția a pus accent pe importanța soluționării litigiilor fără întârzieri care ar putea aduce o degradare în ochii populației a actului de justiție,statul fiind responsabil pentru modalitatea în care serviciile publice sunt realizate,inclusiv serviciul public al justiției⁷ unul dintre cele mai importante servicii publice oferite de stat⁸.Este de reținut precizarea făcută de Curtea Europeană a Drepturilor Omului,anume că întârzierile în soluționarea litigiului

¹ În redactarea acestui capitol am consultat Ghidul CEDO,art.6 privind dreptul la un proces echitabil disponibil la <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> (http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf) data ultimei consultări 12.03.2014

² Republicată în Mon.Of. nr.827 din 13 septembrie 2005

³ Carta devine parte a dreptului intern prin aderarea României la Uniunea Europeană.Tratatul privind Uniunea Europeană prevăzând că această cartă are aceiași putere juridică ca și tratatele care stau la baza Uniunii Europene,devenind parte din dreptul primar al acesteia.

⁴ România a aderat la Consiliul Europei la 7 octombrie 1993 și a ratificat Convenția prin Legea nr.30 din 18 mai 1994,publicată în Mon.Of. nr.135 din 31 mai 1994

⁵ CEDO,H.v Franța,parag.58; Katte Klitsche de la Grange v.Italia,parag.61

⁶ CEDO,Union Alimentaria Sanders S.A. v. Spania,parag.19

⁷ CEDO, Martins Moreira v.Portugalia,parag.44

⁸ C.Bârsan,Convenția Europeană a Drepturilor Omului.Comentariu pe articole,Vol.I.Drepturi și libertăți,ed.All Beck,2005,pag.533

care sunt imputabile statului au vocația de a atrage răspunderea statului⁹ și deseori statuând aceasta în deciziile sale¹⁰. Orice întârziere a soluționării litigiului cauzată de către una dintre părți nu poate atrage răspunderea statului pentru nerespectarea duratei necesare soluționării unui proces, eventual, partea în culpă va fi sancționată prin mijloace interne, menite a proteja părțile de exercitarea drepturilor în mod abuziv, spre exemplu, procedura amenzii judiciare și a despăgubirilor pentru întârzierea nejustificată a unui proces de către un litigant prevăzută în Noul cod de procedură civilă (în continuare NCPC), art. 189-191.

Dar practica instanțelor statelor care au aderat la CEDO, cât și a Curții a relevat faptul că termenul rezonabil nu îndeplinește exigențele cerute de către societatea modernă actului de justiție. Astfel, de-a lungul anilor s-a constituit o jurisprudență a Curții prin care s-a încercat să se răspundă dezideratului celerității procedurilor judiciare. Din această jurisprudență bogată s-au conturat reguli care trebuie respectate de către state pentru a evita sancționarea pentru nerespectarea obligației corelative dreptului prevăzut de art. 6, par. 1 CEDO. Pe baza acestor prevederi create pe cale pretorială de către Curte, în 2004 s-a adoptat de către Comisia Europeană pentru Eficacitatea Justiției (CEPEJ) un cadru de acțiune¹¹ prin care statele parte la CEDO vor urmări implementarea în legislația lor a dreptului unei persoane de a avea litigiul soluționat într-un termen optim și previzibil de către instanță și a obligației corelative acestui drept a statului.

Mai mult, din anul 2004 s-a considerat la nivelul Consiliului Europei și al Curții că expresia termen rezonabil desemnează doar un prag minim care trebuie îndeplinit de către statele semnatare CEDO pentru a evita sancționarea. Dar, statele nu trebuie să urmărească doar un nivel minim de realizare a obligațiilor lor ci trebuie să privească și la calitatea actului de justiție urmărind eficientizarea sa continuă deoarece celeritatea cu care este soluționat un litigiu duce la restabilirea credibilității actului de justiție, deziderat urmărit în ultimii ani de către Consiliul Europei și de către statele sale membre. Celeritatea prin care o hotărâre este pronunțată într-un litigiu reprezintă un principiu care modelează întreaga legislație procesual civilă. Însă, imperativul celerității nu trebuie să fie absolutizat deoarece, deși ar răspunde necesității eficienței cerut de subiecții actului de justiție, s-ar crea o altă problemă, la fel la importantă și poate cu consecințe mai grave, anume eliminarea garanțiilor privind dreptul la apărare și alte drepturi fundamentale de care bucură fiecare persoană și ar duce la pronunțarea unor hotărâri care nu ar fi temeinică sau legală, ceea ce este contrar scopului procesului civil. Prin urmare, trebuie realizat un echilibru între necesitatea pronunțării unei hotărâri cu celeritate și necesitatea pronunțării unei hotărâri temeinice și legale. Consider că expresia sugerată de Consiliul Europei pentru Eficacitatea Justiției, adoptată de legiuitorul român în Legea 134/2010¹² privind Codul de procedură civilă, anume termenul optim și previzibil răspunde ambelor cerințe. Astfel, caracterul optim al termenului ne revelează ideea cum că actul de justiție este realizat cu asigurarea tuturor garanțiilor procesuale recunoscute de lege părți, permițând instanței să evite un conflict latent izvorât din nerespectarea unor elemente fundamentale ale procesului civil într-un stat democratic și care ar contribui la un sentiment de neîncredere în acesta pe măsura trecerii timpului și a creșterii numărului acelor persoane care apelează la justiție nemulțumite de conduita instanțelor, neliniște socială care amenință direct statul. În ceea ce privește caracterul previzibil al termenului, partea implicată într-un proces civil va putea să își stabilească conduita și să poată să opereze în cadrul societății, acesta evitând a fi oprit din evoluția normală a cursului vieții datorită împrejurării că este parte într-un proces. Prin aceasta se dorește evitarea subjugării întregii societăți actului de justiție, deoarece, deși este un element important al vieții sociale, justiția nu este singurul ei

⁹ Ibidem

¹⁰ CEDO, Buchholz v. Germania, par. 49; Humen v. Polonia, par. 66

¹¹ Strasbourg, 11 iunie 2004, Comisia Europeană pentru Eficacitatea Justiției (CEPEJ), Un nou obiectiv pentru sistemele juridice: judecarea fiecărei cauze într-un termen optim și previzibil disponibil pe site-ul www.poderjudicial.es (http://www.poderjudicial.es/stfls/DOCUMENTO%20EXTERNO/INFORMES/FICHERO/7a%20new%20objective%20for%20Judicial%20Systems_1.0.0.pdf)

¹² Republicată în temeiul art. 80 din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în Mon. Of., Partea I, nr. 365/2012

element. Previzibilitatea implică faptul că părțile, în mare, vor putea cunoaște fiecare etapă a procesului și durate aproximativă a acesteia, iar singura incertitudine fiind soluția ce urmează a fi dată în cauză de către judecător. Din aceste motive, consider că expresia folosită de legiuitorul român se circumscrie într-un mod satisfăcător necesităților justiției și cerințelor societății secolului XXI, în comparație cu expresia *termen rezonabil*, care a servit imperativelor societății în care a fost creat și implementat dar care cunoaște nevoia de evoluție în momentul de față. Ca un element marginal discuției, este interesant de ce legiuitorul român procesual penal a ales să utilizeze expresia *termen rezonabil* în articolul 8 al noului Cod de procedură penală, dar această discuție nu face obiectul prezentei lucrări.

O problemă a reprezentat-o modalitatea prin care se determină punctul de plecare al perioadei relevante din punct de vedere al respectării termenului la soluționarea litigiului într-un termen rezonabil și momentul în care această perioadă se încheie. Asupra acestei probleme s-a pronunțat Curtea, aceasta stabilind ca moment de începere al unui litigiu ziua în care cererea de judecată este depusă la instanța de fond¹³, chiar și în ipoteza în care este sesizată o instanță necompetentă, iar momentul în care se încheie perioada relevantă este reprezentată de momentul în care hotărârea judecătorească pronunțată în litigiu este pusă în executare, în calcul intrând și procedurile de executare¹⁴, Curtea considerând că doar în momentul în care cele stabilite în hotărâre sunt puse în practică în mod efectiv¹⁵.

Aceste momente formează limitele temporale generale ale procesului civil, însă, există desigur mai multe incidente procedurale care afectează limitele temporale ale litigiului dedus judecătii. Asupra acestor aspecte voi face precizări în cele ce urmează.

În privința momentul în care începe perioada relevantă în care se poate observa dacă este încălcat parag. 6 din CEDO, în jurisprudența Curții s-a statuat că aceasta cuprinde, în cazurile în care este cerută pentru sesizarea unei instanțe judecătorești, și durata procedurilor administrative prealabile¹⁶. Procedura prealabilă administrativă poate servi ca un exemplu din dreptul intern deoarece legea condiționează îndeplinirea acestei proceduri pentru ca instanța de contencios-administrativ să poată fi sesizată.

În perioada relevantă asupra căreia judecătorul va analiza dacă s-a încălcat art. 6, parag. 1 CEDO vor fi calculate și perioadele în care s-au soluționat apelul și recursul. În hotărârea *Konig v. Germania*¹⁷, deși era în discuție un proces penal, Curtea a statuat că este inclusă și durata căilor de atac în perioada relevantă, indiferent de cauză, civilă sau penală. Așadar, se va lua și perioada care excede judecării cauzei în fond¹⁸, până la momentul în care rămâne definitivă hotărârea ce urmează a fi pusă în executare, desigur, fără a se trece cu vederea momentul în care perioada este considerată încheiată, punerea efectivă în executare a respectivei hotărâri.

O altă problemă asupra căreia Curtea a răspuns prin jurisprudența sa o reprezintă durata procedurilor în fața instanțelor constituționale ale statelor parte la CEDO. Astfel, durata procedurilor prin care se soluționează o excepție de neconstituționalitate va intra în calculul perioadei relevante pe motivul că decizia Curții Constituționale este susceptibilă a afecta hotărârea ce urmează a fi dată în cauză de către instanța de drept comun, deși aceasta nu judecă pe fond o cauză¹⁹. Dar, de asemenea, Curtea a prevăzut că nu se aplica aceiași stricteteți, comparativ cu situația în care este

¹³ CEDO, *Poiss v. Austria*, parag. 50; *Bock v. Germania*, parag. 35

¹⁴ CEDO, *Martins Moreira v. Portugalia*, parag. 44; *Silva Pontes v. Portugalia*, parag. 33; *Di Pede v. Italia*, parag. 24

¹⁵ CEDO, *Estima Jorge v. Portugalia*, parag. 36-38

¹⁶ CEDO, *Konig v. Germania*, parag. 98; *X. v. Franța*, parag. 31; *Kress v. Franța*, parag. 90

¹⁷ CEDO, hotărâre din 28 iunie 1978

¹⁸ CEDO, *Robins v. Regatul Unit*, parag. 28-29

¹⁹ CEDO, *Deumeland v. Germania*, parag. 77; *Pammel v. Germania*, parag. 51-57

analizată activitatea unei instanțe de drept comun, în evaluarea respectării cerinței soluționării cazului într-un termen rezonabil²⁰.

O ultimă precizare este necesară a se face în cazul în care în cauză intervin terțe persoane. În această situație Curtea a prevăzut două ipoteze:

Astfel, dacă terții au intervenit pentru a-și susține propriile interese-intervenție principală spre exemplu-se va calcula perioada relevantă începând cu momentul de la care intervenientul a preluat procedura²¹. Art.65, alin.2 NCPC prevede că intervenientul principal preia procedura din momentul admiterii în care îi este admisă în principiu cererea de intervenție. O persoană nu poate invoca decât perioada în care aceasta a participat efectiv la un litigiu, perioada în care acesta nu a participat are particularitățile ei, particularități care poate nu sunt de natură a lungii procesul peste un termen rezonabil.

Dacă terții au intervenit în proces în calitate de moștenitori, aceștia pot lua în considerare întreaga durată a procesului²² dacă se dorește să se analizeze ipoteza nerespectării art.6 din CEDO, litigiul în care a fost implicat de cuius-ul și continuat de moștenitori fiind soluționat într-un termen care depășește termenul rezonabil.

Aceste prevederi create de Curte prin jurisprudența sa vor fi valabile și pentru instanțele interne ale statelor europene. Astfel, instanțele române se pot folosi de cele expuse mai sus în momentul în care sunt chemate pentru a stabili dacă unei persoane i-a fost încălcat dreptul consfințit de art.6 NCPC, stabilind momentul în care procesul a început și momentul la care acesta a încetat, fiind primul element asupra căruia instanța își va îndrepta atenția în momentul în care va trece la analiza cererii justițiabilului.

2. Implicații termenului optim și previzibil asupra ansamblului reglementării NCPC

În legislația românească după revoluția din 1989, celeritatea a fost consacrată prin legi speciale, anume Legea privind restituirea imobilelor preluate abuziv în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989²³ sau Legea privind regimul juridic al adopției²⁴. În Codul de procedură din anul 1865²⁵ (în continuare CPC 1865) nu a existat un text legal care să consacre celeritatea ca principiu fundamental, însă aceasta reieșea din mai multe dispoziții înscrise în acea lege, spre exemplu, amânarea judecării în temeiul învoielii părților se putea încuviința o singură dată²⁶. Prin Legea 202/2010²⁷ privind accelerarea soluționării proceselor care a modificat Codul de procedură civilă a fost introdusă o garanție a respectării principiului celerității, art.312, alin.6¹ CPC 1865 limitând numărul casărilor la una singură pentru soluționarea litigiului fără a se intra în cercetarea în fond, regula menținută și în noua reglementare procesual civilă²⁸.

În noul Cod de procedură civilă au fost reglementate mai garanții menite a asigura respectarea articolului 6 NCPC. Ca exemplu avem:

- obligației judecătorului de a estima durata necesară pentru cercetarea procesului (art.238 NCPC)
- contestația privind tergiversarea procesului (art.522-526 NCPC)

²⁰ CEDO, Orsus și alții v. Croația, parag.109

²¹ CEDO, Scordino v. Italia (nr.1), parag.220

²² Ibidem

²³ Legea 10/2001, republicată în Mon.Of., nr.798 din 2 septembrie 2005

²⁴ Legea 273/2004, republicată în Mon.Of., nr.259 din 19 aprilie 2012

²⁵ Abrogat prin Legea 76/2012 privind punerea în aplicare a Legii nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă publicată în Mon.Of., nr.365 din 30 mai 2012

²⁶ Art.155, alin.1 CPC

²⁷ Mon.Of., nr.714 din 26 octombrie 2010

²⁸ L.A. Viorel, G. Viorel, Noul Cod de procedură civilă. Comentarii și explicații, Vol.1. Fundamentele, Art.1-248, pag.24

- pentru cercetarea procesului, judecătorul fixează termene scurte, chiar de la o zi la alta (art. 241, alin. 1 NCPC)
- formularea cererii de intervenție principale numai în fața prime instanțe și înainte de închiderea dezbaterilor, cu excepția cazului în care părțile se învoiesc ca aceasta să fie făcută și în apel (art. 62, alin. 2 și alin. 3 NCPC)

Domeniul de analiză este foarte vast, mult mai întins în comparație cu cerințele prezentei lucrări, așadar, voi aborda obligația judecătorului de a estima durata procesului (art. 238 NCPC) și contestația privind tergiversarea procesului (Cartea a II-a, Titlul IV, art. 522-art. 526 NCCP).

A. Obligația judecătorului de a estima durata procesului²⁹ (art. 238³⁰ NCPC)

După cum am arătat mai sus, legiuitorul noului cod de procedură civilă a dorit ca procesul civil să se desfășoare cu celeritate, reglementând ca principiu fundamental soluționarea litigiului într-un termen optim și previzibil. Desigur, acest principiu trebuie însoțit de anumite garanții prin care este asigurat, garanții presărate în tot parcursul Legii 134/2010 privind Codul de procedură civilă, aceasta având rolul de a face ca principiul enunțat să nu rămână o simplă declarație. Desigur, s-ar fi ajuns la aplicarea și respectarea acestui principiu și pe cale pretorială dar ar fi fost o cale complexă, care ar fi necesitat o perioadă îndelungată până la cristalizare și cu experimentarea mai multor soluții, adesea contradictorii. O asemenea garanție este reprezentată de art. 238 NCPC pe care o voi analiza în cele ce urmează.

Astfel, judecătorul are obligația ca la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate și după ce au fost ascultate³¹ să estimeze durata procesului, urmărind respectarea principiului instituit de art. 6 NCPC, soluționarea litigiului într-un termen optim și previzibil. Legiuitorul a prevăzut acest moment pentru evaluare deoarece acesta este ulterior etapei scrise, judecătorul având posibilitatea de a cunoaște conținutul dosarului, cu toate pretențiile și apărările părților, precum și mijloacele de probă pe care aceștia doresc să le administreze³², aceasta putând să evalueze în mod concret durata procedurii judiciare. Însă, dacă judecătorul omite la termenul la care părțile sunt legal citate să estimeze durata litigiului, acesta poate estima la un moment ulterior termenului indicat de lege, dar cu condiția ca aceasta să răspundă scopului pentru care a fost instituită în NCPC - previzibilitatea duratei litigiului³³, judecătorul fiind pasibil de răspundere disciplinară pentru nerespectarea obligației de estimare a duratei litigiului.

²⁹ Într-o opinie personală, consider această garanție a principiului fundamental prevăzut de art. 6 NCPC ca fiind și o modalitate de informare a justițiabililor privind durata unui litigiu de natura celui dedus judecății. Dată fiind cronică lentă care caracterizează toate sistemele judiciare europene și după cum s-a spus în opinia judecătorului constituțional spaniol, anormalitatea lentorii ar putea deveni normalitate, aceasta se imprimă în mentalul populației și aceasta ar deveni incapabilă de a-și proteja interesele și drepturile recunoscute de lege.

³⁰ Înalta Curte de Casație și Justiție a considerat oportună înlăturarea acestui articol pe motivul că judecătorul nu poate estima durata unui proces deoarece litigiul este influențat sub aspectul duratei și de către conduita părților și care poate duce la o imposibilitate de estimare deși legea prevede posibilitatea reconsiderării estimării. În ceea ce privește posibila atragere a răspunderii statului pentru nerespectarea estimării, avem reglementată contestația privind tergiversarea procesului care poate duce la sancționarea acestuia pentru nerespectarea cerinței termenului optim și previzibil dacă judecătorul nu reconsideră sau nu respectă durata estimată. Dacă întârzierea este cauzată de către părți, acestea vor răspunde potrivit dispozițiilor NCPC. A se vedea V.M. Ciobanu, Înalta Curte de Casație și Justiție între aniversarea a 150 de ani de la înființare și lupta sa cu Noul Cod de procedură civilă, RRDP, nr. 1/2012, pag. 69-70

³¹ Se susține că estimarea duratei procesului se va realiza și dacă părțile nu s-au prezentat în fața instanței, acestea neputând invoca motive temeinice care să le justifice absența; I. Gâlcă în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coordonatori), Noul Cod de Procedură Civilă. Comentat și adnotat, Vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pag. 631

³² L.A. Viorel, G. Viorel, Radiografie asupra celerității în Noul Cod de procedură civilă. Termenul optim și previzibilitatea estimării duratei procesului - contestația privind tergiversarea procesului, Curierul Judiciar, nr. 9/2012, pag. 550

³³ M. Tăbărcă, Drept Procesual Civil, Vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pag. 239

Analiza judecătorului nu trebuie să fie prea optimistă sau prea pesimistă³⁴, ci trebuie să ia în considerare toate elementele cunoscute până la acel moment într-un mod cât mai imparțial și amănunțit, art.238, alin.1 NCPC oferindu-i un singur criteriu de apreciere, anume împrejurările cauzei³⁵ - element obiectiv³⁷. În estimarea sa, judecătorul, fiind un profesionist al dreptului, va trebui să prefigureze și acele situații în care, spre exemplu, este necesară punerea în aplicare a rolului activ al judecătorului, ca propunerea unor probe din oficiu de către acesta. Art.241, alin.1 NCPC prevede posibilitatea judecătorului de a stabili termene de pe o zi pe alta, prin aceasta legiuitorul i-a dat judecătorului un mecanism prin care poate soluționa litigiul în durata estimată și asigură cerința celerității prevăzută de art.6, alin.1 NCPC.

Desigur, judecătorul în momentul estimării nu poate lua în calcul numeroasele incidente procesuale care pot avea loc pe parcursul derulării unei proceduri judiciare, iar aceste incidente pot duce la prelungirea duratei procesului peste cea estimată de către acesta. Cu titlu de exemplu, putem avea intervenirea conflictului de competență, administrarea unor probe care ar reieși din dezbateri, formulare unei cereri de strămutare etc³⁸.

Alin.2 al art.238 NCPC dă posibilitatea reconsiderării estimării inițiale dacă din motive temeinice - împrejurări necunoscute la momentul primului termen la care părțile sunt legal citate - durata prevăzută în încheiere nu mai poate fi respectată, ducând la nerespectarea scopului pentru care a fost instituit această obligație - nerespectarea termenului optim și *previzibil*. Încheierea care consfințește durata estimată de către judecător este o încheiere nu are caracter interlocutoriu dată fiind posibilitatea ca instanța să revină asupra celor prezente în conținutul acesteia, pe lângă faptul că aceasta nu dezleagă o excepție de procedură³⁹. Reconsiderarea se impune doar în cazul în care termenul este prelungit⁴⁰, iar nu în și în situațiile în care este redusă durata procesului prin soluționarea unei excepții dirimante sau prin renunțarea la judecată, precum și în alte situații, deoarece părțile se află în avantaj⁴¹, cel puțin sub aspectul duratei procedurii, iar reconsiderarea duratei nu prezintă interes pentru niciunul dintre participanți.

Se pune problema dacă instanța apreciază în mod greșit, aceasta va putea aplica art.238, alin.2 NCPC și să reconsidere durata litigiului sau aceasta este ținută să soluționeze cauza în termenul greșit estimat⁴². Consider că nu se poate reconsidera durata deoarece, în acest caz, valoarea acestei garanții ar fi lipsită de conținut prin neaplicarea unei sancțiuni judecătorului care nu își respectă obligațiile procesuale, indicat fiind înlăturarea acestei obligații în această situație. O obligație trebuie să aibă o sancțiune în situația în care aceasta nu este respectată ori, dacă judecătorul poate modifica oricând estimarea pe motiv de neatenție sau greșeală previzibilitatea procedurii judiciare sub aspect temporal ar fi compromisă, încălcându-se însuși scopul instituirii art.238 NCPC. Dar, judecătorul nu trebuie nici să nu dea o soluție pripită doar pentru a respecta estimarea greșită deoarece s-ar încălca scopul procesului civil, înfăptuirea justiției, prin pronunțarea unei hotărâri netemeinice și nelegale. În

³⁴ L.A.Viorel, G.Viorel, Radiografie asupra celerității în Noul Cod de procedură civilă, pag.550

³⁵ Pot exista, spre exemplu, unele cauze care se judecă de urgență (ordonanța președințială), iar judecătorul trebuie să țină cont de acest caracter în momentul în care estimează durata litigiului. I.Leș, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Art.1-1133, Ed.C.H.Beck, București, 2013, pag.378

³⁶ Se apreciază ca reprezentând împrejurări ale cauzei: complexitatea cauzei, natura litigiului, gradul de jurisdicție în care se află cauza etc. I.Gâlcă în V.M.Ciobanu, Noul Cod de Procedură Civilă. Comentat și adnotat, pag.632

³⁷ În doctrină se apreciază că se vor lua în considerare și elemente subiective, anume disponibilitatea declarată părților de a încheia o tranzacție judiciară ș.a. - V.Dănăilă în G.Boroi (coordonator), Noul Cod de Procedură Civilă. Comentariu pe articole, Vol.I, Ed.Hamangiu, București, 2013, pag.535

³⁸ L.A.Viorel, G.Viorel, Radiografie asupra celerității în Noul Cod de procedură civilă, pag.550

³⁹ I.Leș, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, pag.378

⁴⁰ Există în doctrină o opinie care apreciază că reconsiderarea operează și în situația inversă, anume dacă se reduce durata procesului. Autoarea dă exemplu situația în care administrarea s-a finalizat mai repede sau atunci când se revine asupra probelor încuviințate. M.Tăbărcă, Drept Procesual Civil, pag.240

⁴¹ V.Dănăilă în Noul Cod de Procedură Civilă. Comentariu pe articole, pag.536

⁴² L.A.Viorel, G.Viorel, Noul Cod de procedură civilă. Comentarii și explicații, pag.576

concluzie, judecătorul va proceda la soluționarea cauzei în cadrul temporal necesar soluționării cauzei în mod temeinic, dar va avea în vedere cerința celerității pe motivul, pe lângă al respectării principiilor fundamentale ale procesului civil, că va suporta o sancțiune mai ușoară pentru încălcarea obligațiilor procesuale dacă depășirea termenului este mai mică, sancțiune ce va fi aplicată în baza art. 99, lit. h din Legea 303/2004⁴³ privind statutul judecătorilor și procurorilor, judecătorul fiind răspunzător pentru nerespectarea obligației privind soluționarea litigiului într-un termen optim și previzibil.

În privința efectelor asupra actelor de procedură îndeplinite în cadrul litigiului de către participanții la procesul civil, valabilitatea acestora nu poate fi afectată⁴⁴ deoarece vătămarea nu afectează actele în sine ci persoana care avea interesul și dreptul ca litigiul să fie soluționat în termenul stabilit. Actele în cauză au fost îndeplinite, se presupune, cu respectarea prevederilor legale, nefiind incident un caz de nulitate condiționată de vătămare (art. 175 NCPC) și nici de nulitate necondiționată de vătămare (art. 176 NCPC), ambele cazuri necesitând cerința nerespectării unor prevederi legale referitoare la acte de procedură, fapt care nu se regăsește în ipoteza noastră.

Așadar, estimarea duratei procesului civil reprezintă o garanție foarte importantă în sistemul creat de noua reglementare procesuală civilă menită să asigure respectarea principiului fundamental al dreptului oricărei persoane de a avea litigiul său soluționat într-un *termen optim și previzibil*. Art. 238 NCPC instituie o obligație în sarcina instanței prin care aceasta va fi pusă în situația de a face tot posibilul pentru a respecta cerința celerității deoarece, în caz contrar, dacă nu își va respecta prognoza, justițiabili își vor pierde încrederea în capacitatea acesteia de a administra justiția, ceea ce va duce la scăderea prestigiului sistemului judiciar și a rolului său social, fapt nedorit în orice societate bazată pe respectarea imperativelor legale.

B. Contestația privind tergiversarea procesului (art. 522-art. 526 NCPC)

În reglementarea procesuală civilă românească, a apărut cu o ocazie aplicării Noului Cod de procedură civilă mai multe instituții menite de a moderniza desfășurarea unui proces civil în țara noastră. O asemenea instituție este reprezentată de contestația privind tergiversarea procesului, reglementată în cartea a II-a, titlul IV, art. 522-art. 526 din Legea 134/2010 privind Codul de procedură civilă.

Contestația privind tergiversarea procesului reprezintă o garanție procesuală prin care se dorește asigurarea respectării principiului fundamental al soluționării unui litigiu într-un *termen optim și previzibil*, consacrat de art. 6 NCPC. Rațiunea reglementării acestei noi instituții este aceea că deși legea a stabilit ca principiu *termenul optim și previzibil* și a prevăzut mai multe garanții procesuale privind respectarea sa, partea ar avea interes ca procesul civil să își recapete cadența, acesta fiind soluționat mai repede, iar părții nu îi sunt vătămăte drepturile și interesele legitime sau sunt vătămăte într-un grad mai redus. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a conturat necesitatea unei astfel de instituții anume, prin cauza *Kudla v. Polonia*⁴⁵. Astfel, instanța de la Strasbourg a statuat cerința ca statele europene să instituie o cale de remediu internă prin care să fie corectate lentoarea instanțelor de judecată până ca persoanele interesate să ajungă să se adreseze Curții⁴⁶ pentru nerespectarea de către state a art. 6, par. 1 din CEDO privitor la soluționarea unui litigiu într-un *termen rezonabil*. Prin neinstituirea acestui mecanism statele sunt pasibile de a fi răspunzătoare pentru încălcarea art. 13 CEDO care prevede dreptul oricărei persoane ale cărui drepturi și libertăți stabilite de Convenție au fost încălcate de a se adresa unei instanțe naționale în vederea restabilirii ordinii de drept, acest drept fiind cunoscut ca dreptul la un recurs efectiv.

⁴³ Republicată în Mon. Of., nr. 826 din 13 septembrie 2005

⁴⁴ I. Leș, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, pag. 378

⁴⁵ CEDO, hotărâre din 20 octombrie 2000

⁴⁶ L.A. Viorel, G. Viorel, Radiografie asupra celerității în Noul Cod de procedură civilă, pag. 551

S-a pus problema dacă acest mecanism ar duce la un efect opus celui pentru care acesta a fost reglementat, anume o îngreunare și mai accentuată a procedurilor judiciare⁴⁷. Însă, Curtea a considerat că acest remediu este necesar pentru a asigura respectarea principiului soluționării litigiului într-un termen rezonabil deoarece s-ar accelera procedurile judiciare, sistemul de protecție al drepturilor și libertăților stabilite prin Convenție dobândind eficiență. În caz contrar, acest sistem și-ar pierde eficiența prin sesizarea Curții ori de câte ori un drept consfințit de Convenție este încălcat, acesta fiind parte din dreptul fiecărui stat ceea ce duce la posibilitatea ca drepturile în cauză să fie apărate și de către instanțele naționale⁴⁸. Efectele cauzei Kudla sunt vizibile în legislațiile mai multor state europene, în Italia adoptându-se Legea Pinto din 2001 prin care a fost instituit un astfel de recurs intern care privește soluționarea litigiilor cu celeritate, iar în Spania a fost reglementat un sistem care prevede două posibilități în funcție de stagiul procesului. Astfel, dacă litigiul este în curs de soluționare, instanța constituțională spaniolă va decide dacă s-a produs o încălcare a principiului soluționării litigiului cu celeritate sau dacă procedura judiciară trebuie accelerată (*recurs d'amparo*), și, în ipoteza în care în proces s-a pronunțat o hotărâre definitivă, persoana vătămată de durata soluționării litigiului va putea adresa o cerere ministerului de justiție spaniol pentru a i se repara paguba⁴⁹. În legislația românească o asemenea cerere nu este reglementată încă, deși art. 522 NCPC prevede posibilitatea ca partea afectată să își recupereze prejudiciul, dar doar dacă în cauză nu s-a pronunțat hotărâre prin care litigiul să fie soluționat până în acel moment. Până la acel moment se poate argumenta că România a implementat trunchiat cele statuate de curtea de la Strasbourg.

Legiuitorul român a răspuns cerințelor Curții Europene a Drepturilor Omului tocmai prin Legea 134/2010 deși a existat încă din anul 2003⁵⁰ intenția legiuitorului român de a institui un astfel de mecanism printr-un proiect de lege dar acesta nu s-a materializat într-un act normativ. Astfel, tocmai în anul 2013, anul punerii în aplicare a Noului Cod de procedură civilă țara noastră s-a aliniat cerințelor Curții privind recursul intern pentru evitarea depășirii unui termen rezonabil pentru soluționarea unui litigiu.

Constatarea privind tergiversarea procesului reprezintă efectul cauzei Kudla în legislația țării noastre. Scopul acesteia este de a evita obstrucționarea procedurilor judiciare, fiind gândit de către legiuitor atât ca un mecanism de reglare a activității judiciare, cât și ca un mijloc de presiune asupra judecătorului, dată fiind dispoziția legală care instituie regula potrivit căruie această contestație va fi soluționată de către același complet care soluționează și cererea principală⁵¹, și determinându-l pe judecător să ia acele măsuri necesare pentru ca durata litigiului să se încadreze în termenul estimat la începutul cercetării procesului sau să limiteze pe cât posibil depășirea acestui termen, precum și să dispună sancțiuni sau alte măsuri ce urmează a fi aplicate asupra acelor persoane care nu respectă principiul fundamental privind dreptul unei persoane ca litigiul său să fie soluționat într-un termen optim și previzibil. În plus, din art. 522 NCPC reiese caracterul preventiv⁵² al contestației, aceasta urmărind prevenirea încălcării cerinței art. 6 NCPC și, pe cale de consecință deoarece am precizat că termenul optim și previzibil reprezintă mai mult în comparație cu termenul rezonabil, fiind o evoluție a acestuia din urmă.

În ceea ce privește motivele contestației, trebuie observat că punctele 1 și 4 ale art. 522, alin. 2 NCPC sancționează neaplicarea principiului rolului act, nerespectarea unor termene imperative impuse de lege sau oricare alte obligații procesuale ale instanței privind respectarea termenului optim și previzibil. Acestea două motive privesc exclusiv instanța de judecată, dar ca element care

⁴⁷ Înalta Curte de Casație și Justiție a susținut aceeași teză în propunerea sa de abrogare a titlului IV din cartea a II-a a NCPC. Critici asupra celor susținute în V.M. Ciobanu, *Înalta Curte de...*, pag. 73-74

⁴⁸ C. Bârsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, pag. 883-884

⁴⁹ L.A. Viorel, G. Viorel, *Radiografie asupra celerității în Noul Cod de procedură civilă*, pag. 551

⁵⁰ R. Chiriță, *Celeritatea procedurii-misiune imposibilă?*, *Pandectele Române*, nr. 6/2005, pag. 175

⁵¹ L.A. Viorel, G. Viorel, *Radiografie asupra celerității în Noul Cod de procedură civilă*, pag. 552

⁵² V. Belegante în V.M. Ciobanu, *Noul Cod de Procedură Civilă. Comentat și adnotat*, pag. 1224

determină în mod direct tergiversarea,prelungirea nejustificată în timp a procesului civil.Punctele 2 și 3 ale aceluiași articol vizează pasivitatea instanței care nu dispune acele măsuri necesare restabilirii celerității procesului civil datorită nerespectării de către o parte sau de către persoane străine de proces a obligației prevăzute art.10 NCPC, respectiv art.11 NCPC, care privesc buna desfășurare a justiției, instanța de judecată contribuind în mod indirect la prelungirea nejustificată a procesului civil.Enumerarea alin.2 este una limitativă, contestația care privește un alt motiv decât cele prevăzute în textul legal va fi respinsă ca inadmisibilă de către instanța de judecată⁵³.

Legea a conferit legitimitate procesuală activă atât reclamantului, cât și pârâtului, deși se consideră ca fiind un mecanism ce urmează a fi folosit de către reclamant în principal⁵⁴, pârâtul având de asemenea un interes în soluționarea cu celeritate a cauzei deoarece acesta, se presupune, că nu ar dori să rămâne închisat într-o procedură judiciară. Desigur, nu trebuie înțeleasă expresia folosită de către cod "oricare dintre părți" în sensul că are în vedere doar părțile originare, ci trebuie avuți în vedere și intervenienții voluntari sau forțați în procesul civil. Se pune problema dacă intervenientul accesoriu poate formula contestația în situația în care partea pentru care a intervenit nu a formulat ea însuși o contestație privind tergiversarea procesului. Răspunsul este pozitiv deoarece contestația nu are natura juridică a unei căi de atac, deci nu suntem în ipoteza art.67, alin.4 NCPC, intervenientul accesoriu având posibilitatea de a formula o astfel de contestație în temeiul art.67, alin.2 NCPC, dacă nu contravine interesului părții pentru care a intervenit⁵⁵.

Se observă că atât soluționarea contestației privind tergiversarea procesului cât și a plângerii împotriva încheierii de respingere a respectivei contestații nu produc un efect de suspendare a procesului, în caz contrar, rațiunea care stă la baza acestei proceduri ar fi fost știrbită deoarece s-ar produce o prelungire a procesului care nu se justifică din moment ce principalul efect al acesteia este redresării litigiului. Mai mult, legea a stabilit și termene foarte scurte în care trebuie soluționată atât contestația, cât și plângerea, de îndată sau 5 zile, respectiv 10 zile de la primirea dosarului⁵⁶. Aceste termene denotă urgența care stă la baza contestației privind tergiversarea deoarece se presupune că aceasta ar fi întemeiată, ceea ce înseamnă că procesul civil nu este soluționat cu celeritate, iar instanța nu își respectă obligațiile procesuale, împrejurări care necesită corectare imediată. Nu este acceptabil să se piardă mult timp pe contestație sau plângere și să se perpetueze prelungirea nejustificată a procesului, iar în momentul în care este admisă, dacă este admisă, să se încerce corectarea împrejurărilor deoarece este prea târziu pentru măsurile ce se vor dispune în acest sens pentru a mai avea un efect care să se identifice cu efectele preconizate de către leguitor. Relevant este și termenul prevăzut pentru depunerea plângerii împotriva soluției de respingere, anume termen de 3 zile de la comunicarea încheierii de respingere.

În finalul titlului IV din cartea a II-a a NCPC se prevede sancționarea acelei persoane care formulează o contestație privind tergiversarea procesului cu rea-credință. Legea instituie o amendă judiciară și posibilitatea părții interesate de a cere plata de despăgubiri pentru prejudiciul cauzat de formularea acestor acte de procedură, acte care posibil au dus la o tergiversare a procesului în mod paradoxal. Această sancțiune reprezintă o expresie a art.12 NCPC care reglementează principiul bunei-credințe potrivit căruia părțile au obligația de a-și exercita drepturile și executa obligațiile cu buna-credință. În alin.2 al art.526 NCPC este considerată rea-credință caracterul vădit nefondat⁵⁷ al

⁵³ L.A.Viorel, G.Viorel, Radiografie asupra celerității în Noul Cod de procedură civilă, pag.553

⁵⁴ Idem, pag.552

⁵⁵ Idem, pag.553

⁵⁶ În doctrină se consideră că, dată fiind volumul de dosare al instanțelor, aceste termene nu vor fi respectate sau foarte greu vor fi respectate-Ibidem

⁵⁷ Spre exemplu, reclamarea depășirii unui termen care nu s-a îndeplinit sau reclamarea neîndeplinirii unui act de procedură, dar actul în cauză este îndeplinit potrivit prevederilor legale-O.Spineanu-Matei în Noul Cod de Procedură Civilă.Comentariu pe articole,pag.1022

contestației sau al plângerii sau oricare împrejurare care determină faptul că motivul din spatele acestor este altul decât cel prevăzut în art.522,alin.1 NCPC⁵⁸.

În concluzie,România,respectându-și obligațiile internaționale privind drepturile fundamentale ale omului,a instituit o procedură prin care partea căreia nu îi este reglementat dreptul fundamental prevăzut de art.6 NCPC privind soluționarea litigiului său într-un termen optim și previzibil să poată acționa în sensul restabilirii ordinii de drept încălcate fără a mai apela la instanța de la Strasbourg,soluție care nu era viabilă sub nicio formă,întreaga procedură urmând a se desfășura în fața instanțelor interne ale statului nostru.

3. Concluzii

În concluzie,*termenul optim și previzibil* reprezintă un principiu fundamental al procesului civil prin care se urmărește eficientizarea actului de justiție și protejarea intereselor justițiabililor în cadrul unui litigiu privitoare la soluționarea rapidă a unui litigiu. Instituirea acestui principiu reprezintă efectul jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului și a ultimilor dezvoltări la nivel european în ceea ce privește administrarea actului de justiție.Nedorind ca acest principiu să rămână o simplă declarație,acesta a instituit numeroase garanții și mecanisme prin care acesta este protejat.Astfel,estimarea duratei procesului civil reprezintă printre primele garanții oferite justițiabilului de către legiuitor prin care acest drept îi este protejat și aplicat în litigiul dedus judecății.Dar,această estimare nu este de natură să acopere întreaga paletă de posibilități prin care acest drept poate fi nesocotit.Prin urmare,s-a impus necesitatea reglementării unei căi prin parțile unui proces pot atrage atenția instanței care "alunecă" în pasivitate,anume contestația privind tergiversarea litigiului.Această procedură a fost consacrată de către NCPC,de asemenea,pentru a satisface cerințele impuse de dreptul european privind drepturile fundamentale,România având numeroase condamnări la Curte pentru nerespectarea dreptului fundamental al soluționării cu celeritate a litigiului.Prin această contestație,părțile sunt scutite de a sesiza instanța de la Strasbourg ori de câte ori un litigiu este soluționat fără respectarea principiului celerității.

⁵⁸ Dacă o parte formulează o plângere prin care urmărește în realitate pronunțarea de către instanța care soluționează plângerea o dezlegare privind o chestiune de fapt sau de drept sau cu scopul de a anticipa soluția ce ar putea fi dată în cauză,atunci aceasta poate fi sancționată pentru rea-credință,rea-credință care stă la baza formulării respectivului act de procedură-Ibidem

Bibliografie :

- Ghidul Curții Europene pentru Drepturile Omului privind articolul 6 referitor la dreptul la un proces echitabil disponibil pe <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> (http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf) ,pag.50-51, data ultimei consultări 12.03.2014
- C.Bârsan, Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole, Vol.I. Drepturi și libertăți, ed. All Beck, 2005, pag.533; pag.883-884
- L.A. Viorel, G. Viorel, Noul Cod de procedură civilă. Comentarii și explicații, Vol.I. Fundamentele, Art.1-248, pag.24 ;576
- V.M. Ciobanu, Înalta Curte de Casație și Justiție între aniversarea a 150 de ani de la înființare și lupta sa cu Noul Cod de procedură civilă, RRDP, nr.1/2012, pag.69-70 ;pag.73-74
- V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coordonatori), Noul Cod de Procedură Civilă. Comentat și adnotat, Vol.I, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pag.631-632 ;1224
- L.A. Viorel, G. Viorel, Radiografie asupra celerității în Noul Cod de procedură civilă. Termenul optim și previzibil-estimarea duratei procesului-contestația privind tergiversarea procesului, Curierul Judiciar, nr.9/2012, pag.550 -553
- M. Tăbârcă, Drept Procesual Civil, Vol.II, Ed. Universul Juridic, București. 2013, pag.239-240
- I. Leș, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Art.1-1133, Ed. C.H. Beck, București, 2013, pag.378
- G. Boroi (coordonator), Noul Cod de Procedură Civilă. Comentariu pe articole, Vol.I, Ed. Hamangiu, București, 2013, pag.535-536 ;1022
- R. Chiriță, Celeritatea procedurii-misiune imposibilă?, Pandectele Române, nr.6/2005, pag.175
- Pentru jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului am folosit site-ul: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#>
- Comisia Europeană pentru Eficacitatea Justiției (CEPEJ), Un nou obiectiv pentru sistemele juridice: judecarea fiecărei cauze într-un termen optim și previzibil disponibil pe site-ul www.poderjudicial.es (http://www.poderjudicial.es/stfls/DOCUMENTO%20EXTERNO/INFORMES/FICHERO/7a%20new%20objective%20for%20Judicial%20Systems_1.0.0.pdf)
- Legea 134/2010 privind Codul de procedură civilă
- Legea 304/2004 privind organizarea judiciară
- Legea 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor
- Tratatul privind Uniunea Europeană
- Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului